

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกรในโครงการสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร จังหวัดบึงฉลือ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานบางประการด้านสังคม และเศรษฐกิจ ของเกษตรกรในโครงการสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร จังหวัดบึงฉลือ (2) สภาพสระน้ำและการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร (3) ปัญหาในการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร (4) ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพพื้นฐานบางประการทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสภาพสระน้ำกับการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร การวิจัยครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่าง 182 ราย ซึ่งเป็นเกษตรกรในโครงการของ จังหวัดบึงฉลือ เก็บรวบรวมข้อมูลในระหว่างเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ 2541 โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีคำตอบที่กำหนดคำตอบไว้ให้เลือกและให้แสดงความคิดเห็นโดยเติมคำลงในช่องว่าง การสังเกตพฤติกรรม และสภาพแวดล้อม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด วิเคราะห์ข้อมูลด้วย Computer โปรแกรม SPSS/PC⁺ เพื่อแสดงค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า Chi-square

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 สภาพพื้นฐานบางประการทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

1) สภาพพื้นฐานบางประการทางด้านสังคมของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 85.7 เป็นชาย เกษตรกรร้อยละ 21.4 มีอายุอยู่ในช่วง 46-50 ปี อายุเฉลี่ย 49 ปี ร้อยละ 66.5 จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5.2 คน ส่วนมากร้อยละ 78.0 เป็นสมาชิกกลุ่มธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 83.0 ได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตรจากเกษตรตำบล และร้อยละ 80.8 ได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตรจากรายการโทรทัศน์ ได้รับการเยี่ยมจากเกษตรตำบล เฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี และรับการเยี่ยมจากหน่วยงานอื่น เฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี ร้อยละ 94.5 เลือกระบิเวณชุดสระน้ำในไร่นาด้วยตนเอง และร้อยละ 59.9 ไม่เคยได้รับการอบรมความรู้ในการวางแผนการใช้ประโยชน์จากสระน้ำ

2) สภาพพื้นฐานบางประการทางด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรจำนวนร้อยละ 50.0 มีแรงงานในครัวเรือนจำนวน 3 – 4 คน มีแรงงานเฉลี่ย 3.6 คน ร้อยละ 53.8 ไม่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน มีจำนวนรายได้เงินสดในครัวเรือนเฉลี่ย 21,351 บาทต่อปี ร้อยละ 38.0 มีเนื้อที่ถือครองการเกษตรระหว่าง 10 – 20 ไร่ เนื้อที่ถือครองการเกษตรเฉลี่ย 24.3 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 64.2 ไม่มีเครื่องสูบน้ำขนาดเล็กเป็นของตนเอง เกษตรกรส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญของน้ำ ดิน และเงินทุน เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจในการปลูกพืช และเกษตรกรมีการเลี้ยงโค กระบือ สุกร เป็ด และไก่ ไว้ในครัวเรือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้งานและการบริโภค

5.1.2 สภาพสระน้ำและการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร

1) สภาพสระน้ำ เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 36.8 มีบ้านพักอาศัยตั้งอยู่ห่างสระน้ำในไร่นา 1 กิโลเมตร บ้านพักอาศัยตั้งอยู่ห่างจากสระน้ำเฉลี่ย 2.6 กิโลเมตร ร้อยละ 50.5 สระน้ำตั้งอยู่ในระดับผิวน้ำ ร้อยละ 76.4 สภาพดินรอบบริเวณสระน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง ร้อยละ 68.1 ชนิดดินเป็นดินร่วนปนทราย ร้อยละ 64.3 มีการดูแลรักษาสระน้ำ ร้อยละ 56.6 ไม่ได้จัดทำรั้วป้องกันสัตว์ลงสระน้ำ ร้อยละ 87.9 ได้จัดทำทางรับน้ำฝนเข้าสระน้ำ ร้อยละ 33.5 สระน้ำมีปริมาตรความจุน้ำได้ทั้งหมดระหว่าง 300 – 450 ลูกบาศก์เมตร มีปริมาตรความจุเฉลี่ย 639.3 ลูกบาศก์เมตร ร้อยละ 33.5 สระน้ำมีประสิทธิภาพในการเก็บกักน้ำได้จริงระหว่าง 250 – 400 ลูกบาศก์เมตรต่อปี มีปริมาตรความจุได้จริงเฉลี่ย 549.8 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ร้อยละ 54.4 สระน้ำเก็บกักน้ำไม่ได้ตลอดปี และร้อยละ 62.6 สภาพน้ำในสระน้ำมีความเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์

2) สภาพการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาโดย ร้อยละ 93.4 เกษตรกรใช้เพื่อการอุปโภค ใช้ชำระร่างกาย และทำความสะอาดอุปกรณ์เครื่องมือการเกษตร ร้อยละ 90.7 เกษตรกรใช้ประโยชน์ในการปลูกข้าว โดยในกลุ่มที่มีการปลูกข้าวมีเนื้อที่ปลูกข้าวเฉลี่ย 1.94 ไร่ ร้อยละ 87.8 ใช้น้ำโดยวิธีอาศัยเครื่องขุดสูบน้ำ ได้รับผลผลิตข้าวเฉลี่ย 410 กิโลกรัมต่อไร่ และมีรายได้จากการปลูกข้าวโดยอาศัยน้ำจากสระน้ำเฉลี่ย 3,211 บาทต่อปี ร้อยละ 77.5 เกษตรกรได้ใช้ประโยชน์เป็นที่คัมน้ำของสัตว์เลี้ยงในระหว่างการทำนาและในช่วงฤดูแล้ง ใช้น้ำโดยวิธีอาศัยแรงงานคน ร้อยละ 56.6 เกษตรกรได้ใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงปลาและโดยในกลุ่มที่มีการเลี้ยงปลาได้ปล่อยปลาเฉลี่ย 3,221.4 ตัวต่อบ่อ สามารถจับปลาในบ่อได้เฉลี่ย 91.8 กิโลกรัมต่อบ่อ และมีรายได้จากการจำหน่ายปลาเฉลี่ย 1,126.9 บาทต่อปี ร้อยละ 53.9 เกษตรกรใช้ประโยชน์ในการปลูกไม้ผลได้

แก่ มะม่วง น้อยหน่า กล้วย มะละกอ ขนุน มะนาว และมะขาม โดยในกลุ่มที่ปลูกไม้ผลมีเนื้อที่ปลูกเฉลี่ย 0.90 ไร่ ร้อยละ 87.8 ใช้น้ำโดยวิธีอาศัยแรงงานคน ร้อยละ 46.9 ไม้ผลที่ปลูกได้รับผลผลิตแล้ว และมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตเฉลี่ย 855.3 บาทต่อปี ร้อยละ 42.9 เกษตรกรได้ใช้ปลูกพืชผักได้แก่ ผักกาด หอมกระเทียม ถั่วฝักยาว แตงร้าน พริก และมะเขือเปาะ โดยในกลุ่มที่ปลูกพืชผักมีเนื้อที่ปลูกเฉลี่ย 0.57 ไร่ ร้อยละ 64.1 ใช้น้ำโดยวิธีอาศัยแรงงานคน และมีรายได้จากการจำหน่ายพืชผักเฉลี่ย 811.8 บาทต่อปี และร้อยละ 19.8 เกษตรกรได้ใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชไร่ได้แก่ ข้าวโพดหวาน และถั่วลิสง โดยในกลุ่มที่ปลูกพืชไร่มีเนื้อที่ปลูกเฉลี่ย 0.90 ไร่ ร้อยละ 66.7 ใช้น้ำโดยวิธีอาศัยแรงงานคน และมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตเฉลี่ย 722.1 บาทต่อปี

5.1.3 ปัญหาการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร

จากการศึกษาปัญหาที่เกี่ยวข้องจำนวน 25 ปัจจัย เกษตรกรมีปัญหาในการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในระดับมาก 1 ปัจจัย ได้แก่ ทางรับน้ำเข้าสระน้ำมีการพังทลาย ($\bar{X} = 2.80$) และพบว่าเกษตรกรมีปัญหาในระดับเล็กน้อย จำนวน 12 ปัจจัย ได้แก่ 1) การคมนาคมระหว่างที่พักอาศัยกับสระน้ำไม่สะดวก ($\bar{X} = 1.75$) 2) การไม่ได้รับการเชื่อมจากเกษตรตำบล ($\bar{X} = 1.93$) 3) การไม่ได้รับการเชื่อมจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น ($\bar{X} = 1.79$) 4) ขาดความรู้และการวางแผนการใช้ประโยชน์จากสระน้ำ ($\bar{X} = 2.04$) 5) ขาดเอกสารคู่มือการเกษตรในการดำเนินกิจกรรม ($\bar{X} = 2.00$) 6) ขาดสื่อรณรงค์ด้านการเกษตรในหมู่บ้าน ($\bar{X} = 2.04$) 7) มีจำนวนรายได้เงินสดต่ำกว่า 15,000 บาทต่อปี ($\bar{X} = 2.21$) 8) ต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการผลิตสูง ($\bar{X} = 2.13$) 9) ขาดแรงงานในครัวเรือน ($\bar{X} = 1.82$) 10) มีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน ($\bar{X} = 2.00$) 11) แหล่งจำหน่ายผลผลิตอยู่ห่างไกล ($\bar{X} = 1.71$) 12) ราคาผลผลิตการเกษตรไม่แน่นอน ($\bar{X} = 1.94$)

5.1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพพื้นฐานบางประการทางด้านสังคม เศรษฐกิจ สภาพสระน้ำกับการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์จำนวน 8 ปัจจัย มี 2 ปัจจัย ได้แก่ 1) เนื้อที่ถือครองการเกษตร 2) จำนวนแรงงานในครัวเรือน ไม่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ มี 6 ปัจจัย ที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ 1) การได้รับการ

เชื่อมจากเกษตรตำบล มีความสัมพันธ์กับการปลูกข้าว 2) การเคลื่อนย้ายแรงงานในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการปลูกพืชไร่ การปลูกพืชผัก การปลูกข้าว และการเลี้ยงปลา 3) จำนวนรายได้เงินสด มีความสัมพันธ์กับการปลูกพืชผัก 4) การมีเครื่องสูบน้ำขนาดเล็กของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับการปลูกพืชไร่ การปลูกพืชผัก และการเลี้ยงปลา 5) ระยะทางระหว่างที่พักอาศัยกับสระน้ำ มีความสัมพันธ์กับการปลูกพืชผัก และการเลี้ยงปลา 6) การมีระดับที่ตั้งของสระน้ำสูงกว่าระดับผิวน้ำ มีความสัมพันธ์กับการปลูกพืชผัก การปลูกไม้ผล และการเลี้ยงปลา

5.2. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.2.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย มีดังนี้

1) ควรแนะนำและจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรเจ้าของสระน้ำในไร่นา ในการป้องกัน การบำรุงรักษาสระน้ำ การจัดทำทางรับน้ำที่ถูกต้อง เพื่อไม่ให้ขอบบ่อหรือบ่อพังทะลาย เช่น การจัดทำทางรับน้ำที่แข็งแรง โดยอาจทำด้วยคอนกรีต และขอบบ่อควรปลูกพืชที่มีระบบรากที่ยึดดินได้ดีเป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากผลการศึกษาปัญหาการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกรพบว่า ทางรับน้ำเข้าสระน้ำมีการพังทะลาย

2) ควรให้เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลเข้าเยี่ยมเกษตรกรเจ้าของสระน้ำถึงระดับไร่นาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแนะนำให้ความรู้ และเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรเกิดกำลังใจในการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า การได้รับการเชื่อมจากเกษตรตำบล มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาในการปลูกข้าวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3) ควรจัดหาปัจจัยการผลิตในรูปของสินเชื่อเพื่อให้เกษตรกรจัดซื้อเครื่องสูบน้ำขนาดเล็ก เป็นการสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากสระน้ำของเกษตรกรเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า การมีเครื่องสูบน้ำขนาดเล็กของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาในการปลูกพืชไร่ การปลูกพืชผัก และการเลี้ยงปลา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4) ควรส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกร ที่พักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านตลอดปี มีเครื่องสูบน้ำขนาดเล็กของตนเอง มีระยะทางระหว่างที่พักอาศัยกับสระน้ำในไร่นาไม่เกิน 1 กิโลเมตร และมีที่ตั้งของสระน้ำอยู่ในระดับผิวน้ำหรือสูงกว่าผิวน้ำเล็กน้อยในการปลูกพืชไร่ ปลูกพืชผัก การปลูกข้าว การปลูกไม้ผล และการเลี้ยงปลา โดยเฉพาะเกษตรกรผู้มีรายได้น้อยควรเน้นการส่งเสริมการให้ความรู้ในการปลูกพืชผัก เพื่อใช้ในการบริโภคในครัวเรือน และการจำหน่ายเป็นรายได้เสริม ทั้งนี้เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า การเคลื่อนย้ายแรงงานไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน ระยะทางระหว่างที่พักอาศัยกับสระน้ำ ระดับที่ตั้งของสระน้ำเมื่อเทียบกับผิวน้ำ และจำนวนราย

ได้เงินสดของเกษตรกร มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาในการปลูกพืชไร่ การปลูกปลูกพืชผัก การปลูกข้าว การปลูกไม้ผล และการเลี้ยงปลา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5.2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษารูปแบบของสระน้ำที่เหมาะสมต่อพื้นที่และการใช้ประโยชน์ของเกษตรกร
- 2) ควรศึกษาความต้องการปัจจัยการผลิตในการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร
- 3) ควรศึกษาเปรียบเทียบระดับที่ตั้งของสระน้ำในไร่นากับการใช้ประโยชน์จากสระน้ำของเกษตรกร
- 4) ควรศึกษาผลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรมการเกษตรในไร่นาก่อน และหลังการขุดสระน้ำของเกษตรกร
- 5) ควรศึกษาแนวทางการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ขุดสระน้ำในไร่นา เพื่อการส่งเสริมการเกษตร